

כתבי 'אור השחר'

מרבנינו הגדול מרן ראש הישיבה בעל האילת השחר זצוק"ל

א"ה, ראיו' להביא שחת חיוק "באדף הצוק להתכונן אלימו", יהיו הדברים "ברורים" אצל
ואד. מה שאמר רבנו רשכמה"ל מרן בעל אילת השחר לצוק"ל לפני "עשרים וי"ט", בתאריך
אור "ח' כסלו" תש"ס, בישיבת "יד אהרן" בישראל, ויהי רצון שיהיו הדברים לתועלת גדולה.

שלא אכשל בדבר הלכה

מבינים טוב, ואחרת קשה לשמוע את השיעור של ר' יוחנן, אבל צריך להבין מה זה כנגד ארבעים יום.

שלא יארע "דבר תקלה" על ידי

וכנראה שהשיעור של ר' יוחנן לא הי' פשוט, והי' צריך להתכונן לזה טוב טוב. ואדרבה ר"ל הרי היה הכי גדול, אז הוא היה צריך להתכונן כ"כ הרבה כדי להבין את השיעור של ר' יוחנן.

ומה שאפשר לומר, [תמיד אי אפשר לדעת במאמר חז"ל כי הדברים סתומים ורמוז בזה הרבה דברים. אבל אפשר לומר דבר שיכולים להתעורר מזה]. הנה כתוב במשנה בברכות (דף כ"ח ב') רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו, תפילה קצרה, אמרו לו מה מקום לתפילה זו, אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי.

והגמ' מביאה ת"ר בכניסתו מהו אומר, יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שלא יארע דבר דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. וביציאתו אומר מודה אני לפניך ששמת חלקי מיושבי בית המדרש וכו'.

"חובה" רק בלומד עם "אחרים"

והנה לשון הגמ' משמע שהיה אומרה רק בכניסתו לבית המדרש, א"כ אחד שהיה לומד ביחידות לא היה אומר את זה. ובמ"ב (סי' ק"י סקל"ד) הביא בשם האריז"ל שגם הלומד ביחידות טוב להגיד את זה, אבל פשוט לשון המשנה בתור "חיוב ממש" משמע שזה רק בכניסתו לבית המדרש.

והטעם בזה דכשאוחד לומד לעצמו, לומד... אבל כשלומד עם עוד אנשים, יש חשש שיכול להיות שישמחו חברי, כי אם יש כשלון ישמחו חברי, ואפשר שחברי יכשלו. ומתפלל ג"כ לא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם, כי גם על עצמו הוא מסופק אולי תהיה לו כזו מדה רעה שכשיראה שאחד נכשל - ישמח בזה.

גם "אדם גדול" חושש...

אע"פ שיש מתפללים - היתכן? אצל האנשים האלה שיהיה כזה דבר שישמחו בכשלון של חבר? אבל כך כתוב, שח"ו בן אדם לא בטוח, ואפי' חשד את עצמו אולי יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם! ואם אדרבה אני יכשל, ישמחו בי חברי.

ומצינו בבבא קמא (דף צ"ח ב') שאמר רב חסדא איזה דין, ואח"כ מצאו ברייתא שכתוב נגדו, אמר להם רב חסדא שלא יספרו לבני הישיבה, ומפרש רש"י משום

לחזור ולשנן דברים פשוטים

חז"ל אומרים שתורה תמיד צריך חיוק, ואחד מהארבעה דברים שמנו חז"ל שצריכים חיוק זה תורה, דתמיד צריך יותר להתחזק ויותר להתחזק. ונראה לעמוד על דבר שבעצם אין בו שום חידוש, אך כמו שהמסילת ישרים אומר שמה שכל אחד יודע, צריך לחזור ולשנן.

משנתו שאינה סדורה לו

חז"ל אומרים במסכתא תענית (דף ז' ב') ריש לקיש אמר אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל, בשביל משנתו שאינה סדורה עליו, שנאמר והוא לא פנים קלקל, מאי תקנתיה ירבה בישיבה שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה, כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא.

ופרש"י שלמודו קשה עליו כברזל שקשה הוא לו מרוב קושיות, בשביל משנתו שאינה סדורה לו, ואינו זוכר מה כתיב ולפיכך אינו יודע לפרק, אי נמי שגורסה בטעות פוטר על החיוב ומחייב על הפטור ומקשי עלה מדוכתא אחרית, והכי משמע קרא והוא לא פנים קלקל, שאינו יודע שמועתו מפני שפנים קלקל, שקלקל במשנה שהוא קודם לגמרא, ומה יעשה ירבה בישיבה, שיסדירו בני הישיבה משנתם, שנאמר וחילים, בין תלמידים שהן חיילות חיילות, יגבר.

מסדר מתני' "ארבעין זמנין"

ומביאה הגמ' כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתני' ארבעין זמנין כנגד מ' יום שניתנה תורה, ועייל לקמיה דר' יוחנן - לשמוע את השיעור של ר' יוחנן, דקודם לכן היה צריך לחזור ארבעים פעם את המשניות שהיה נוגע לענין ההוא, ואז היה נכנס לשמוע את ר' יוחנן, רב אדא בר אהבה מסדר מתני' עשרין וארבע זמנין, כנגד תורה נביאים וכתובים [פרש"י שהן כ"ד ספרים] ועייל לקמיה דרבא.

מה הענין "בארבעים" פעם

והנה מצינו הרבה פעמים בגמ' שהגמ' אומרת תנא מיניה ארבעין זמנין, כמו בכתובות (דף נ' א') תנא מיניה ארבעין זמנין, ודמי ליה כמאן דמנחא ליה בכיסתיה, כמי שמונח בכיסו. אבל לא מצינו אף פעם שלמד ארבעים פעמים כנגד ארבעים יום שניתנה תורה. והרי מ"ג, בפשוטות מבינים למה למד ארבעים פעמים כי זה השיעור שעי"ז הוא כבר יודע טוב, ואז יוכל לשמוע טוב את השיעור. אבל כאן הוא מוסיף עוד דבר כנגד "ארבעים יום שניתנה תורה", ומה השייכות דבשביל זה יהי' צריך לחזור ארבעים פעמים, והי' מובן אם היה אומר שחזור ארבעים פעמים משום שבארבעים פעמים

דחדו בי דמשכחי תיובתא למילתי, זאת אומרת שישמחו שנכשלותי, נורא ואיום! עכ"פ מה רואים שבזמן שנמצא בתוך בית המדרש שיש שם עוד אנשים, יכול להיות עד כדי כך, שבן אדם גדול ישמח בכשלון של חברו! ובפשטות זה רק בזמן שעוסקים בגמ', שאז יש ויכוחים וצריך לברר את הדברים, ואחד אומר כך ואחד אומר כך, אבל כשלומד את המשנה סתם ישר, אין כ"כ פחד, מה יש שם פחד?

אבל כשבא למעשה כזה, צריך פחד נורא! שמא יכשלו חברי בדבר הלכה, או שמא אני יכשל בדבר הלכה, היה אומר על זה תפילה מיוחדת.

"לעשות פעולות" שלא יצא מכשול

עכשיו אחרי שאומר את התפילה הזאת, כדי לעשות "עצה" באמת, שחלילה וחס לא יכשלו בזה, אמנם בודאי - תפילה זה תפילה, אבל צריך לעשות משהו בשביל זה. ולכן הבינו חז"ל שצריך "לעשות משהו" שיזכיר לו שידע שלא יכשל. ומהי העצה? לזכור מעמד הר סיני! שהיה "ברתת ובזיע" "באימה וביראה", שיזכור שהוא הולך ללמוד תורה! מה הוא לומד כאן? "תורת ה'", וכשזוכר שלומד תורת ה' הוא נזכר במעמד הר סיני, האיך שהיה שם קולות וברקים, ובאו לידי רתת וזיע כמו שחז"ל אומרים.

והיינו דכדי שהדבר יהיה ברור צריך קודם כל שידע טוב את כל המשניות על בורין, כי אחרת, באמת הוא יטעה, ויהא ריב ח"ו, לכן צריך מאד מאד שיהיו הדברים ברורים ומאירים, וכמו שהגמ' אומרת במקום אחר, שהיו הדברים "שמחים כנתינתן מסיני".

וכן לעשות דבר כדי "לזכור מעמד הר סיני", ולזה צריך "ארבעים פעמים" דוקא, כדי שיזכיר לעצמו שהוא הולך עכשיו ללמוד תורה של הקב"ה! שניתנה במעמד הר סיני. [אמנם אינני יודע אם זה הפשט האמיתי, לחז"ל בודאי היה להם דברים יותר גבוהים מאלו, אבל גם זה אפשר לומר].

היכא את בר לקישא..

מצינו בגמ' (ב"מ דף פ"ד א') שהיה ויכוח בין רבי יוחנן ור"ל, ואמר לו ר' יוחנן לריש לקיש - ליסטאיה בלסטיותיה ידע, אמר לו ומאי אהנית לי התם רבי קרו לי, הכא רבי קרו לי וכו', חלש דעתיה דרבי יוחנן, חלש ריש לקיש! אתאי אחתיה קא בכיא אמרה ליה עשה בשביל בני! אמר לה עזבה יתומיך אני אחיה. עשה בשביל אלמנות! אמר לה ואלמנותיך עלי תבטחו. נח נפשיה דר' שמעון בן לקיש! והוה קא מצטער רבי יוחנן בתר' טובא.

אמרו רבנן מאן ליזיל ליתביה לדעתיה, ניזיל רבי אלעזר בן פדת - דמחדדין שמעתתיה, אזל יתיב קמיה, כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה תניא דמסייעא לך, אמר - את כבר לקישא?! בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא, ואת אמרת תניא דמסייע לך? אטו לא ידענא דשפיר קאמינא?! הוה קא אזיל וקרע מאניה, וקא בכי ואמר - היכא את בר לקישא? היכא את בר לקישא? והוה קא צווח עד דשף דעתיה, פרש"י שנעקרה ממנו דעתו ונשתטה, בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.

ריש לקיש "עמוד השיעור"

נורא! מה שהיה השיעור של רבי יוחנן, יכולים לתאר, ריש לקיש שהיה כל כך העמוד של הישיבה, "עמוד" של השיעור, שהוא היה מצויין כל כך, שתיכף ומיד היה מקשה עשרים וארבע קושיות, משמע דעל כל דבר שהי' אומר ר' יוחנן, היה שואל עד עשרים וארבע קושיות, ועי"ז ה' רווחא שמעתתא.

יכולים לתאר לנו, שאותו ריש לקיש שהי' כל כך גדול! וכדי שיהי' ככה, היה צריך להתכונן "ארבעים פעמים" כדי שיכנס לשיעור של רבי יוחנן. ובודאי היה כזה ריתחא שם, שהיה באמת "סכנה גדולה", עד שהי' צריך להתפלל "שלא יארע דבר תקלה" שלא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם ולא אכשל וכו'.

ומה היה העצה לזה? לשנן ארבעים פעמים! כדי להיזכר מעמד הר סיני, ארבעים פעמים כנגד ארבעים יום, הוא חשב במיוחד ארבעים, דוקא ארבעים, כדי שיזכור מעמד הר סיני, שהתורה ניתנה בארבעים יום.

לפני לימוד תורה צריך "להתכונן"

וזה מה שצריך ללמוד, מה שנוגע לנו לכאורה, אמנם אנחנו במדרגה רחוקה מאד מזה, אבל "משהו" צריך לדעת, שלימוד התורה זה לא סתם - נכנסים ולומדים. אלא ריש לקיש היה צריך להתכונן "ארבעים פעם", ורב אדא בר אהבה "עשרים וארבעה" פעמים, כנגד עשרים וארבע ספרים - תורה נביאים וכתובים. עכ"פ כל אחד, כל כך היה חשוב בעיניו, להתכונן כדי ללמוד תורה, בפרט במקום שזה ברבים, שבמקום רבים יכול להיות כל מיני דברים, אז כדי שיהיה יותר "כנתינתה מסיני" היה צריך מאד מאד להתכונן.

לחשוב על "מתן תורה"

וזה צריך לדעת שהתורה זה לא סתם לימוד "חכמה", אלא ללימוד התורה צריך לגשת באימה וביראה ברתת ובזיע! וזה צריך להרגיש, ולכה"פ לחשוב פעם שהוא רוצה להגיע למצב של מתן תורה, כמו שהיה במעמד הר סיני. ועל זה היה צריך לעבוד ריש לקיש ורב אדא בר אהבה עד כדי כך. כל אחד בדבר שחשב שהוא יתחזק, זה חשב ע"י שיזכר במעמד הר סיני, וזה חשב ע"י שיזכור שזה תורה נביאים וכתובים, עכ"פ חפשו עצות האיך להתגבר, כדי לזכות לתורה, כי לזכות לתורה זה לא פשוט!

להתייגע שיהי' "ברור"

וכל אחד ואחד ידע, שלימוד התורה זה דבר שאי אפשר כ"כ בקלות לזכות לזה, צריך מאד מאד "התגברות" כדי לזכות. קודם כל להתייגע כדי שיהיה "ברור", כי אם לא ברור המשניות, כנראה אח"כ לא מבינים את השיעור. וכשלא מבינים יש ג"כ סכנה שלא יכשלו חברי ושהוא עצמו לא יכשל, ובשביל זה צריך לזכור מעמד הר סיני לזכור תורה נביאים וכתובים, לעשות עצות האיך להתחזק.

ועי"ז שכל אחד ואחד ילמד בדרך זה, בודאי שיעלה מאד מאד! לא רק שיהיה "למדן" אלא שיהי' תלמיד חכם אמיתי, בתורה ויראת שמים, והדברים יהיו מאירים כנתינתן מסיני.

מכתבי תלמידו החברותא הגרמ"י שניידר שליט"א

י"ל ע"י מאסף הגיליונות 'אוצר הפרשה' לקבלת הקובץ המלא: a169258235@gmail.com